

BOSHLANG'ICH SINFLARDA BAHOLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI

*Namangan davlat pedagogika institute o'qituvchisi
Jo'raboyeva Shoxruza Shuxratjon qizi
Namangan davlat pedagogika instituti
Boshlang'ich ta'lim innovatsiyalari yo'nalishi talabasi
Nuriddinova Marjona Lochinbek qizi*

Annotatsiya

Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda baholash tizimini takomillashtirish yo'llari tahlil qilingan. Zamonaviy ta'limda baholashning an'anaviy yondashuvdan kompetensiyaviy va shakllantiruvchi baholash tizimiga o'tish masalalari yoritilgan. Shuningdek, o'quvchilarning bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini adolatli baholashda mezonli baholash, o'z-o'zini baholash hamda raqamli baholash vositalarining ahamiyati ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari baholash tizimini takomillashtirish ta'lim sifatini oshirishda muhim omil ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: baholash tizimi, boshlang'ich ta'lim, mezonli baholash, shakllantiruvchi baholash, kompetensiya, raqamli baholash, pedagogik texnologiyalar.

Аннотация

В данной статье анализируются пути совершенствования системы оценивания в начальных классах. Рассматривается переход от традиционного подхода к оцениванию к компетентностному и формирующему оцениванию в современном образовании. Также освещается значение критериального оценивания, самооценки и цифровых инструментов оценки в объективной оценке знаний, умений и компетенций учащихся. Результаты исследования показывают, что совершенствование системы оценивания является важным фактором повышения качества образования.

Ключевые слова: система оценивания, начальное образование, критериальное оценивание, формирующее оценивание, компетенция, цифровое оценивание, педагогические технологии.

Annotation

This article analyzes ways to improve the assessment system in primary education. It discusses the transition from traditional assessment to competency-based and formative assessment in modern education. It also examines the importance of criterion-based assessment, self-assessment, and digital assessment tools in objectively evaluating students' knowledge, skills, and competencies. The research results show that improving the assessment system is an important factor in enhancing the quality of education.

Keywords: assessment system, primary education, criterion-based assessment, formative assessment, competency, digital assessment, pedagogical technologies.

Kirish

Boshlang‘ich sinflarda baholash tizimi ta‘lim jarayonining muhim tarkibiy qismi bo‘lib, u o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va malakalarini aniqlash hamda ularning rivojlanishini kuzatishga xizmat qiladi. An‘anaviy baholash tizimi ko‘proq yakuniy natijaga qaratilgan bo‘lsa, zamonaviy ta‘lim yondashuvlari o‘quv jarayonining o‘zini ham baholashni talab etadi. Shu sababli baholash tizimini takomillashtirish bugungi kun pedagogikasining dolzarb masalalaridan biridir. Baholash nafaqat o‘quvchilarning bilim darajasini aniqlash vositasi, balki ularning o‘qishga bo‘lgan motivatsiyasini oshirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish va ta‘lim sifatini yaxshilashga xizmat qiluvchi pedagogik jarayondir. Ayniqsa, boshlang‘ich sinf bosqichida to‘g‘ri tashkil etilgan baholash o‘quvchilarda ijobiy o‘quv motivini shakllantiradi. Zamonaviy ta‘limda kompetensiyaviy yondashuv asosida shakllantiruvchi, mezonli va o‘z-o‘zini baholash tizimlari keng qo‘llanilmoqda. Bu yondashuvlar o‘quvchilarning faolligini oshiradi va ularni o‘z ustida ishlashga undaydi. Shuningdek, raqamli texnologiyalar asosida baholash jarayonini tashkil etish ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Mazkur maqolaning maqsadi boshlang‘ich sinflarda baholash tizimini takomillashtirish yo‘llarini tahlil qilish, uning samarali usullarini aniqlash hamda pedagogik ahamiyatini yoritishdan iborat.

Baholash tizimi ta‘lim jarayonining ajralmas qismi bo‘lib, u o‘quvchilarning bilim darajasi, ko‘nikma va malakalarini aniqlash, tahlil qilish hamda rivojlanishini kuzatishga xizmat qiladi. Boshlang‘ich ta‘lim bosqichida baholash jarayoni o‘quvchilarning psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda tashkil etilishi lozim. To‘g‘ri tashkil etilgan baholash o‘quvchilarda o‘qishga qiziqish uyg‘otadi, ularning o‘ziga ishonchini oshiradi hamda o‘quv faoliyatini faollashtiradi. An‘anaviy baholash tizimi asosan yakuniy natijaga qaratilgan bo‘lib, ko‘pincha “5 ballik tizim” asosida amalga oshiriladi. Bunda o‘quvchining jarayon davomida qilgan sa‘y-harakatlari yetarli darajada inobatga olinmasligi mumkin. Zamonaviy yondashuv esa kompetensiyaviy va shakllantiruvchi (formativ) baholashga asoslanadi. Bu yondashuvda o‘quvchi faqat natija bo‘yicha emas, balki o‘quv jarayonidagi faolligi, mustaqil fikrlashi va rivojlanishi asosida baholanadi.

Baholash tizimini takomillashtirish yo‘llari

1. Mezonli (kriterial) baholashni joriy etish

Mezonli baholashda o‘quvchilarning natijalari oldindan belgilangan aniq mezonlar asosida baholanadi. Bu adolatli va shaffof baholash imkonini beradi.

2. Shakllantiruvchi baholashdan foydalanish

Shakllantiruvchi baholash o'quv jarayoni davomida olib boriladi. O'qituvchi o'quvchiga muntazam fikr-mulohaza beradi, xatolarni tuzatishga yordam beradi.

3. O'z-o'zini va tengdoshlarni baholash

O'quvchilarning o'z ishini tahlil qilishi va bir-birini baholashi ularning tanqidiy fikrlashini rivojlantiradi hamda mas'uliyatini oshiradi.

4. Raqamli baholash vositalaridan foydalanish

Zamonaviy AKT vositalari (elektron testlar, onlayn platformalar) baholash jarayonini tezkor va samarali qiladi. Bu o'quvchilarning qiziqishini ham oshiradi.

5. Rag'batlantiruvchi baholash tizimi

Baholash jarayonida faqat raqam emas, balki rag'bat, maqtov va ijobiy fikr bildirish ham muhim ahamiyatga ega. Bu o'quvchilarning motivatsiyasini kuchaytiradi.

Baholash tizimini takomillashtirishning samarasi

Takomillashtirilgan baholash tizimi quyidagi natijalarni beradi:

- o'quvchilarning faolligi oshadi;
- o'qishga bo'lgan qiziqish kuchayadi;
- bilimlar chuqur va barqaror o'zlashtiriladi;
- adolatli baholash muhitini yaratadi;
- o'quvchilarning mustaqil fikrlashi rivojlanadi.

Baholash jarayonida o'qituvchi asosiy yo'naltiruvchi hisoblanadi. U baholash mezonlarini to'g'ri belgilashi, o'quvchilarga tushunarli izoh berishi va ularning rivojlanishini doimiy kuzatib borishi zarur. Shuningdek, o'qituvchi har bir o'quvchining individual xususiyatlarini inobatga olgan holda baholashni amalga oshirishi lozim. Boshlang'ich sinflarda baholash tizimini takomillashtirish ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini kuchaytirish va ularning shaxsiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa

Boshlang'ich sinflarda baholash tizimini takomillashtirish ta'lim sifatini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Zamonaviy yondashuvlar asosida tashkil etilgan baholash jarayoni o'quvchilarning bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini yanada aniq va adolatli aniqlash imkonini beradi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, mezonli (kriterial) va shakllantiruvchi baholash tizimlari o'quvchilarning faolligini oshiradi, ularning o'z ustida ishlashiga turtki beradi hamda mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Shuningdek, o'z-o'zini baholash va raqamli texnologiyalardan foydalanish baholash jarayonini yanada samarali qiladi. Umuman olganda, takomillashtirilgan baholash tizimi o'quvchilarning motivatsiyasini kuchaytiradi va ta'lim jarayonini insonparvar hamda samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

Tavsiyalar

1. Boshlang'ich sinflarda mezonli (kriterial) baholash tizimini keng joriy etish.
2. Shakllantiruvchi baholashni dars jarayonining doimiy qismiga aylantirish.

3. O‘quvchilarning o‘z-o‘zini va tengdoshlarini baholash ko‘nikmalarini rivojlantirish.
4. Baholash jarayonida faqat natijani emas, balki jarayonni ham hisobga olish.
5. Raqamli texnologiyalar va elektron platformalardan samarali foydalanish.
6. O‘quvchilarga muntazam fikr-mulohaza (feedback) berish orqali ularni rivojlantirish.
7. O‘qituvchilarning baholash metodikasi bo‘yicha kasbiy malakasini doimiy oshirib borish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Umumiy o‘rta ta‘lim tizimida baholash mezonlarini takomillashtirishga doir me‘yoriy hujjatlar. – Toshkent, 2021.
2. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta‘limi vazirligi. O‘quvchilarning bilimini baholash bo‘yicha metodik qo‘llanma. – Toshkent, 2020.
3. Shavkat Mirziyoyev. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi (ta‘lim sifatini oshirish yo‘nalishlari). – Toshkent, 2022.
4. Nizomiddin Muslimov. Pedagogik texnologiyalar va kompetensiyaviy yondashuv. – Toshkent, 2021.
5. Qozoqboy Yo‘ldoshev. Zamonaviy ta‘lim metodlari va baholash tizimi. – Toshkent, 2020.
6. Lev Vygotsky. Learning and assessment in child development (modern interpretations). – Moscow, 2021 (reprint).
7. Benjamin Bloom. Taxonomy of Educational Objectives (revised edition usage in assessment). – 2020 edition reference use.
8. UNESCO. *Assessment for Learning in Primary Education*. – <https://www.unesco.org> (2020–2024).
9. UNICEF Uzbekistan. *Education quality and learning assessment resources*. – <https://www.unicef.org/uzbekistan> (2020–2025).
10. Zamonaviy pedagogika va baholash tizimi bo‘yicha ilmiy maqolalar to‘plami. – Toshkent, 2023–2025.